

УДК 378.12:327(4)

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У КОНТЕКСТІ КОМПЕТЕНТІСНОЇ ПАРАДИГМИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ СТРУКТУРИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Мельник Н.І., к. пед. н.,
доцент кафедри дошкільної освіти
Педагогічний інститут
Київського університету імені Бориса Грінченка

У статті представлено аналіз особливостей професійної підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів із метою формування у них професійної компетентності. Автором представлено ґрунтовний аналіз сучасних підходів вітчизняних учених та дослідників до визначення феномену «професійна компетентність» та «професійна компетентність вихователів дошкільних навчальних закладів». Проаналізовано структури професійної компетентності вихователя, запропоновані українськими науковцями, представлено їхнє бачення та підходи до проблеми визначення компонентів досліджуваного педагогічного явища.

Ключові слова: професійна компетентність, вихователі дошкільних навчальних закладів, професійна підготовка, структура професійної компетентності вихователів.

В статье представлен анализ особенностей профессиональной подготовки воспитателей дошкольных учебных заведений с целью формирования у них профессиональной компетентности. Автором представлен подробный анализ современных подходов отечественных ученых и исследователей к определению феномена «профессиональная компетентность» и «профессиональная компетентность воспитателей дошкольных учебных заведений». Проанализированы структуры профессиональной компетентности воспитателя, предложенные украинскими учеными, представлено их видение и подходы к проблеме определения компонентов исследуемого педагогического явления.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, воспитатели дошкольных учебных заведений, профессиональная подготовка, структура профессиональной компетентности воспитателей.

Melnyk N.I. PROFESSIONAL TRAINING OF PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS' TEACHERS IN THE CONTEXT OF UKRAINIAN COMPETENCE PARADIGM OF EDUCATION: THE PROBLEM OF PROFESSIONAL COMPETENCE STRUCTURE

The article is devoted to the analysis of preschool teachers of educational institutions professional training in the context of their professional competence formation. The author presents a detailed analysis of modern approaches of domestic scientists and researchers to determine the phenomenon of "professional competence" and "professional competence of teachers of preschool educational institutions". The structure of professional competence of preschool teachers offered by Ukrainian scientists is presented from their point of view on the problem and individual approaches to the determination of educational components of the studied phenomenon.

Key words: professional competence, tutors pre-school education, vocational training, structure of professional competence of teachers.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку європейської дошкільної освіти основним завданнями вихователів дошкільних навчальних закладів є формування та розвиток цілісної, активної, відкритої, творчої особистості з ранніх років, особистості, здатної до самореалізації, самоактуалізації, готовність до пізнання навколишнього середовища упродовж життя. Функція дошкільного педагога не обмежується лише передачею теоретичних знань, життєво необхідних для зростаючої особистості практичних вмінь, – він повинен також бути спроможним передати загальноєвропейські та людські цінності. Означене свідчить про те, що перед дошкільними пе-

дагогами постають завдання, які вимагають не тільки наявності сформованого комплексу професійних знань, умінь та навичок, але й насамперед професійної компетентності, яка забезпечує якість дошкільної освіти в цілому. Відтак, професійна підготовка вихователів дошкільних навчальних закладів спрямована на формування та подальший розвиток їх професійної компетентності та конкурентоспроможного європейського рівня кваліфікації

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній та європейській науці і практиці термін «компетентність» не є новим, але й досі дискусійним залишається як його змістове трактування, так і ін-

терпретація. Розвиток педагогічної науки, яка має випереджувальний щодо практики характер, зумовлюється розширенням наукового тезаурусу [20, с. 115, 118]. Виникнення поняття «компетентність» – це той випадок, коли природа поняття провокує не тільки активний розвиток теорії, але й розвиває інтенсивну наукову дискусію серед дослідників. Вживаність терміну «компетентність» пов'язана безпосередньо з актуалізацією компетентнісного підходу до організації освітнього процесу. Вітчизняні дослідження здебільшого констатують, що до лексики освітніх документів увійшли нові терміни «компетентність» і «компетентність», але єдиного й прийнятого для більшості в науковій та освітянській спільноті трактування не існує [14, с. 102].

Продовжуючи розкривати сутність ключових понять дослідження, зазначимо, що професійна компетентність може вивчатися в контексті окремої професії. Наш науковий інтерес спрямований на дослідження, які розглядають це поняття в дошкільній галузі. У вітчизняній педагогіці проблема формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти розглядалась у роботах Л.В. Артемової, Г.В. Беленької, А.М. Богуш, І.Д. Дичківської, Н.В. Гавриш, Т.І. Поніманської, І.П. Рогальської-Яблонської, Т.М. Степанової та інших. Вчені визначили чинники ефективних умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти, до яких належать: усвідомлення суспільного та соціального значення феномена «компетентність» та необхідності її формування; врахування ціннісних професійних орієнтацій, потреб і запитів дітей; осмислення, засвоєння змісту предметів, творче використання наявних знань, доведення до досконалості професійних умінь, навичок, операцій у сучасних умовах, розвиток професійних здібностей і високої кваліфікації фахівця, його професійної мобільності, готовності до інноваційної діяльності, творчого зростання.

Провідними науковцями визначено теоретико-методологічні засади підготовки фахівців у сучасних умовах, доведено, що сутністю професійно-педагогічної підготовки є система змістовно-педагогічних та організаційно-методичних заходів, спрямованих на забезпечення готовності майбутнього педагога до педагогічної діяльності [3, с. 20.]

У процесі дослідження проблеми формування професійної компетентності особливо важливим є дослідження змістової структури професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів

із використанням зробленого загальнонаукового аналізу поняття професійної компетентності.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в аналізі та визначенні структури професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів як основи для реалізації компетентнісного підходу у вітчизняній вищій педагогічній освіті.

Сформульована мета реалізовуватиметься в процесі аналізу сучасних підходів до визначення структури професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів у наукових працях та дослідженнях українських учених.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цілком поділяємо думку Н.М. Болубаш про те, що у сучасній педагогічній літературі існує чимало авторських позицій із приводу структури професійної компетентності педагога. Але, перш за все, процес підготовки сучасного фахівця має визначатися стратегічними напрямками розвитку світової освіти. Після підписання Болонської декларації з'явилися нові інструменти й ініціативи, що сприяють реалізації цілей формування загального європейського простору вищої освіти. Функціонують ефективні програми та проекти для вироблення загального розуміння змісту кваліфікацій у термінах компетенцій та формування переліку ключових освітніх компетенцій [5].

Професійна компетентність фахівця складається з кількох основних видів, що визначаються комплексом ключових компетенцій, кількість та характер яких визначаються завданнями, які має вирішувати фахівець у своїй професійній діяльності та які дозволяють бути успішними на конкретній посаді [20, с. 91]. Щодо державних документів, у яких йдеться про структуру професійної компетентності педагога, то, перш за все, необхідно звернутись до Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів». Відповідно до документу, складовими компетентності педагогічних і науково-педагогічних працівників є професійна, інформаційна, комунікативна та правова компетентності [24]. У тому ж положенні вказано, що у кваліфікаційній характеристиці посади педагогічного, науково-педагогічного працівника відображені його компетентності. Під компетентністю розуміється якість дій працівника, що забезпечують адекватне та ефективне вирішення професійно важливих предметних

завдань, що мають проблемний характер, а також готовність нести відповідальність за свої дії [24].

Розширила та конкретизувала структуру професійної компетентності педагога О.О. Біляківська. До розробленої дослідницею структури належать такі компетентності, як-от: когнітивно-технологічна (спеціальна компетентність із фахового предмета), методична компетентність, комунікативно-ситуативна компетентність, соціальна компетентність, психолого-педагогічна компетентність, прогнозувально-рефлексивна компетентність, аутопсихологічна компетентність, інформаційно-технологічна компетентність, управлінська компетентність, кооперативна компетентність (компетентність у спільній творчості), полікультурна компетентність, валеологічна компетентність загальнокультурна компетентність [4, с. 230–232].

І.А. Зязюн розглядає поняття фахової компетентності вчителя у структурі педагогічної майстерності та визначає такі її складові: професійні знання; педагогічна спрямованість особистості вчителя на систему цінностей, набутих у процесі життєдіяльності людини; здібності до педагогічної діяльності (комунікативні, перцептивні, динамічні, емоційні, креативні, оптимістичне прогнозування); педагогічна техніка, необхідна для виконання професійних функцій (уміння володіти собою, керувати своїм емоційним станом, уміння співпрацювати, володіння технікою мовлення тощо). Компетентність, за твердженням науковця, виступає однією зі складових професійно-педагогічної якості, які формують педагогічну майстерність [8].

Л. Г. Карпова вважає, що структурними компонентами професійної компетентності є три сфери: мотиваційна (мотиви, настанови, орієнтації, спрямованість), яка забезпечує сформованість загальнокультурної, особистісно-мотиваційної та соціальної компетентності; предметно-практична (операційно-технологічна), що сприяє розвитку певних підвидів професійної компетентності: методологічної, практично-діяльнісної, дидактико-методичної, спеціально-наукової, економіко-правової, екологічної, інформаційної, управлінської, комунікативної; сферу саморегуляції, що розвиває психологічну компетентність та аутокомпетентність [11, с. 10–11]. Т.Є. Ісаєва у змісті професійної педагогічної компетентності виокремлює такі складові: адаптаційно-цивілізаційну; соціально-організаційну; предметно-методичну; комунікативну; ціннісно-змістову [9, с. 17]. С.В. Іванова виокремлює у педагога про-

фесійну, особистісну і пізнавальну компетентності [10, с. 107; 8, с. 154].

Важливим аспектом розуміння теоретичного змісту поняття компетентності, на думку академіка В.Г. Кузя, є той, що вона є не засвоєнням певного набору знань, професійних навичок із певної спеціальності, а є поєднанням останніх із розвиненими конкретними здібностями та якостями особистості, конкретними компетенціями, котрі загалом сприятимуть ефективності професійної діяльності фахівця соціальної сфери [13, с. с. 282–283].

За трьома сферами визначають структуру професійної компетентності В.В. Крижко та Є.М. Павлютенков. Дослідники підкреслюють, що кожна з них має певні рівні професійної майстерності: на першому рівні формується операційно-технологічна компетентність (знання, уміння і навички педагога, професійно важливі якості); на другому – мотиваційна (духовний світ особистості – потреби, професійні орієнтації та мотиви діяльності); третій рівень характеризується формуванням рефлексивної компетентності, яка відтворює уявлення педагога про себе, власні якості й результати діяльності, самооцінка і формує навички самоаналізу власної діяльності [23, с. 15].

На думку Н.В. Кузьміної, професійна компетентність складається з п'яти елементів чи видів компетентності: спеціальна і професійна компетентність у галузі дисципліни, що викладається; методична компетентність (оволодіння способами формування знань, умінь в учнів); соціально-психологічна компетентність (формується навички побудови процесу спілкування, яке відбувається в процесі професійної діяльності); диференційно-психологічна (характеризується сформованістю мотивів, здібностей, напрямів учнів); аутопсихологічна компетентність (формується здатність до об'єктивної оцінки власної діяльності та особистості [15, с. 90]. Тобто, вчена виокремлює психологічну складову в структурі професійно-педагогічної компетентності.

Натомість, А.К. Маркова структуру професійної компетентності педагога вбачає у рівноцінному поєднанні психологічних та діяльнісних якостей особистості та виділяє: професійні психологічні й педагогічні знання; професійні педагогічні вміння; професійні педагогічні позиції, установки вчителя, які вимагаються від нього в процесі здійснення посадових функцій; особистісні якості, які забезпечують оволодіння вчителем професійними знаннями та уміннями [19]. Дослідниця переконує, що сформованість вищеназаних різновидів компетентності означає зрілість людини в професійній ді-

яльності, професійному спілкуванні, становленні особистості професіонала, його індивідуальності [19, с. 34].

Професійну компетентність педагога як єдність теоретичної та практичної готовності до здійснення професійної діяльності розглядають І.Ф. Ісаєв, А.І. Міщенко, В.О. Сластьонін, Е.М. Шиянов [26]. Структура педагогічної компетентності, за В.О. Сластьоніним, презентована через призму педагогічних умінь, які розподілені вченим на чотири основні групи, а саме:

- умінь «переводити» зміст процесу виховання у конкретні педагогічні завдання (здатність педагога вивчати особистість і колектив із метою визначення рівня їх підготовленості до освоєння нових знань; виокремлення комплексу освітніх, виховних та розвивальних завдань);

- умінь будувати логічну завершену педагогічну систему (комплексно планувати освітньо-виховні завдання, відбирати форми методи, засоби організації освітнього процесу);

- умінь виділяти та встановлювати взаємозв'язки між компонентами та факторами виховання, привести їх у дію, яка забезпечуватиме активізацію спільної з вихованцем (учнем) діяльності;

- умінь оцінювати результати педагогічної діяльності (самоаналіз та аналіз освітнього процесу та результатів діяльності педагога) [26, с. 30–43].

Важливим для дослідження є розуміння «професійної компетентності педагога» за визначенням Г.В. Беленької: за твердженням дослідниці, це поняття є більш складним, ніж поняття «професійна компетентність» [3, с. 20–21]. Г.В. Беленька розглядає компетентність фахівців дошкільних навчальних закладів як категорію, що використовується для характеристики діяльності конкретної людини чи групи людей і свідчить про відповідність чи невідповідність означеній компетенції; компетентність є сукупною характеристикою людини щодо відповідності її діяльності визначеним нормам [3, с. 15; с. 22]. Цілком погоджуємось із твердженням дослідниці, що в сучасних умовах розвитку соціуму окреслення професійних вимог та обов'язків до вихователя повинно відбуватися з прагматичного підходу, тобто через призму професійної компетентності педагога-дошкільника, яка передбачає не лише когнітивний компонент, але й культуру професійного мислення, свідомості й самосвідомості [3, с. 22].

У структурованому вигляді професійна компетентність педагога може бути зображена як тріступінчата піраміда, фундамент якої складають професійні знання, на їхній

основі формуються уміння та навички, а індивідуалізація та інтерпретація їх особистістю стає базисом професійної діяльності [2, с. 26]. У структурі професійної компетентності фахівців дошкільних навчальних закладів Г.В. Беленька виокремила:

- професійні знання, на основі яких формуються уміння та навички;

- індивідуалізація та інтерпретація знань стає базисом розвитку професійних здібностей особистості;

- формування світогляду, яке є умовою становлення професійної компетентності [3, с. 36].

Р.С. Аронова пропонує своє трактування та розуміння структури професійної компетентності майбутнього фахівця дошкільного виховання, до якої відносить спеціальну (предметну) компетентність у галузі дошкільного виховання та методичну [1, с. 76–77]. А формування професійної компетентності, за Р.С. Ароновою, – цілісний процес, який передбачає такі етапи:

1-й	інформаційно-теоретичний (формування професійної орієнтації та мотивації, формування професійного образу майбутнього фахівця, основ його особистісної готовності у складі професійної компетентності), науково-методичний (розвиток когнітивної сфери, оволодіння психолого-педагогічними знаннями й методологією наукової діяльності, методикою виховання і вміннями навчати, передавати, пояснювати спеціальні знання, оволодіння базовим рівнем професійної компетентності, професійні знання, вміння, навички, прийоми самоосвіти в процесі вивчення як психолого-педагогічних, так і спеціальних дисциплін)
2-й	процесуально-діяльнісний (на цьому етапі відрізняється від двох перших тим, що тут студенти відпрацьовують свою професійну компетентність у процесі практичної діяльності, творчо застосовують різні виховні технології, виявляють оригінальність, застосовують нестандартні прийоми вирішення навчально-виховних завдань)
3-й	аналітико-корекційний (аналіз і корекція професійної компетентності студентів у навчально-пізнавальній та практичній діяльності, корекція індивідуального стилю професійної діяльності через співвідношення об'єктивних вимог до професійної діяльності з особистісним розвитком фахівця)
4-й	творчий (виявлення й демонстрація рівня професійної компетентності та особистісної готовності майбутніх фахівців дошкільного виховання у практичній діяльності)
	самостійний (цілеспрямована самоосвітня робота майбутніх фахівців дошкільної освіти та самовиховання особистості) [1, с. 79].

Н.В. Гавриш та О.Г. Суценко запропоновано модель професійно компетентного фахівця з дошкільної освіти, яка була представлена у вигляді інтегративної єдності суб'єктної та професійної компетентності фахівця. Передбачено, що перша забезпечується розвитком базових особистісних і професійно значущих якостей, а друга складається з окремих компетентностей – науково-дослідницької, технологічної, комунікативної, управлінської, що зумовлені теоретичною фаховою підготовкою [21].

Л.М. Кідіною подано таке науково обґрунтоване поняття «професійна компетентність майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів»: «<...>інтегральна професійно-особистісна характеристика педагога, що включає теоретичну та практичну готовність і спроможність реалізуватися в сфері дошкільної освіти, а також суб'єктні властивості особистості, які забезпечують ефективність освітньо-виховної діяльності з дітьми раннього та дошкільного віку» [12, с. 19]. У структурі професійної компетентності вихователя дослідниця виокремлює три основних компоненти (мотиваційний, професійно-діяльнісний, особистісно-професійний), розширюючи розроблену структуру змістовими блоками, що характеризують компоненти означеної компетентності (світоглядний і професійного самовизначення; освітньо-виховний блок, конструктивно-організаційний, гностично-дослідницький, діагностико-корекційний, консультативно-координаційний, забезпечення охорони життя, здоров'я та психічного благополуччя дітей; інтелектуальний, морально-педагогічний, діяльнісно-вольовий, емоційний, саморегуляція й самовдосконалення); змісту, який охоплює конкретні компетенції кожного блоку професійної компетентності [12, с. 19–20].

Аналіз наукових підходів до структури професійної компетентності дав Н.В. Маковецькій змогу виокремити мотиваційний, особистісний, змістовий та професійно-діяльнісний компоненти професійної компетентності фахівців дошкільних навчальних закладів у сфері освітньо-оздоровлювальної діяльності [18, с. 1].

Х.А. Шарапенкова у контексті акмеологічного підходу сутність професійної компетентності обґрунтовує як результат загальної і професійної освіти, де рівень підготовленості майбутнього спеціаліста дозволяє прогнозувати, планувати, проєктувати професійне самовизначення і самозбагачення, допомагає знаходити шляхи вдосконалення в особистому житті і професійній діяльності, прагнути до більш високих щаблів професіоналізму [28, с. 17]. Про-

фесійна компетентність як багатоаспектне утворення, на переконання Х.А. Шарапенкової, забезпечується синтезом тісно взаємопов'язаних структурних компонентів: особистісного, змістово-процесуального, рефлексивно-оцінювального, креативного, що забезпечують у своїй взаємодії продуктивну педагогічну діяльність і професійне акмеологічне зростання майбутнього педагога [28, с. 17].

Професійну компетентність педагога О.І. Чекан розглядає як здобуту, узагальнену, відрефлексовану педагогом, у процесі професійної діяльності, система соціально-значущих, особистісно-значущих і предметних фахових компетенцій [27, с. 19–20].

Під професійною компетентністю майбутнього фахівця з дошкільної освіти М.І. Ярославцева розуміє якісну характеристику спеціаліста, що вміє користуватися своїми знаннями, уміннями і навичками та може діяти конструктивно в змінних соціальних умовах, тобто володіє оперативним та мобільним знанням [29].

Педагогічні здібності формують діяльнісну компоненту професійної компетентності. Зауважимо, що як педагогічні важливі якості, так і педагогічні здібності є платформою педагогічної майстерності, яку ми диференціюємо від професійної компетентності. Поділяючи позицію щодо формулювань поняття «професійної педагогічної майстерності», запропонованих у наукових працях провідних дослідників: Н.В. Кузьміної (вищий рівень розвитку педагогічної діяльності [14, с. 20]); А.А. Реан (вищий рівень професіоналізму, обумовлений рівнем компетентності (педагогічної, соціально-психологічної та ін.) [25, с. 233]), С.А. Джурилова (стадія суперпрофесіоналізму, вершина професійних досягнень компетентності [7, с. 30]); А.І. Кузьмінського (досконале творче виконання учителем-вихователем професійних функцій на рівні мистецтва [16, с. 403]), вважаємо, що професійна майстерність щодо професійної компетентності ієрархічно є поняттям ширшим, оскільки є вищим рівнем або ступенем професіоналізму, що зумовлюється рівнем компетентності.

Погоджуючись з підсумком М.І. Олійник, вважаємо, що професійну компетентність фахівця дошкільної освіти в українському освітньому вимірі варто розглядати як інтегральну характеристику, яка визначає здатність розв'язувати професійні проблеми і типові професійні завдання, що виникають у реальних ситуаціях навчально-виховного процесу з використанням знань професійного і життєвого досвіду, цінностей і нахилів [22, с. 75]. Що ж до запропонованої

авторкою структури загалом, то взявши її за основу, пропонуємо свою інтерпретацію структури професійної компетентності фахівця дошкільної освіти (у вітчизняному контексті), конкретизуючи та розширюючи тлумачення кожного з компонентів і з урахуванням диференціації понять «компетентність» і «компетенція», де компетенція виступає компонентною компетентності.

Тож базові компетенції можна розширити такими компонентами, як-от:

1. фахова компетентність – ґрунтується на здатності педагога здобувати знання професійного спрямування, опанувати професійні вміння з обраної спеціальності, виконувати функції будь-якої посадової особи в межах професійної діяльності (мотивація до якісного оволодіння професією, до професіоналізму; проектувальні вміння – здатність до розробки певного маршруту та перспективи професійної діяльності; організаційні вміння – вміння організовувати якісне здійснення діяльності; конструктивні – вміння прагматично підходити до здійснення професійних функцій; дослідницькі – вміння організовувати та здійснювати якісне дослідження процесів, об'єктів, явищ професійної діяльності; контрольно-аналітичні – вміння здійснювати контроль за реалізацією завдань професійної діяльності, конструктивно та об'єктивно оцінювати її результати; рефлексивні – вміння на основі вивчення теорії і практики професійної діяльності, передового досвіду у галузі формувати та відтворювати власний стиль професійної діяльності тощо);

2. соціальна компетентність – передбачає здатність дошкільного педагога до соціальної взаємодії в межах як локальних громад і професійних об'єднань, так і на регіональному, загальнодержавному та міжнародному рівні; здатність працювати в команді, співпрацювати на основі «здорової конкуренції» та емпатійності щодо колег;

3. загальнокультурна компетентність – здатність дотримуватися загальнокультурних норм поведінки, виявляти творчу ініціативу щодо розвитку культури соціуму, розширювати межі свого культурного розвитку, розширювати сприйняття «культури світу», формувати транскультурне світобачення (яке виходить за межі однієї культури і передбачає перехресне гармонійне поєднання різних культур);

4. зберігаюча здоров'я компетентність – готовність до здорового способу життя, збереження власного здоров'я та здоров'я оточуючих людей, зокрема людей у професійному оточенні та за його межами, сформованість валеологічних навичок та спосо-

бів відношення до оточуючого, дбайливого ставлення до природних ресурсів тощо;

5. громадянська компетентність – здатність відстоювати свою життєву позицію, орієнтуватися в проблемах суспільно-політичного життя в Україні, захищати власні та інших осіб права та свободи, виконувати громадянські обов'язки, активно діяти у громадському житті;

6. інформативна компетентність – уміння використовувати інформаційно-комунікаційні технології для виконання професійних обов'язків (обізнаність із функціями сучасних гаджетів, їх програмового забезпечення, особливостей та можливостей використання в певній професійній ситуації) із застосуванням комп'ютерної техніки (вміння працювати з програмним забезпеченням комп'ютера – Microsoft Office, відео- та музичні плеєри, програми обробки зображень, аудіо-, відео-, фото-файлів і т.д., а також ознайомленість та оволодіння організації дистанційного освітнього процесу, взаємодії з колегами тощо).

До загальнофахових когнітивних компетенцій належать:

– базові (здатність до спостереження, структурування, систематизації, класифікації інформаційного матеріалу, встановлення аналогій зіставлення та протиставлення фактів і явищ, використання прийомів мислення: індукції, дедукції, абстрагування, конкретизації, аналізу, синтезу);

– методологічні (спроможність визначення об'єкта та виокремлення предмета вивчення інформаційного матеріалу, виявлення загальних закономірностей, причин і наслідків, установлення якісного та кількісного аспекту явища; висунення та усунення протиріч, характеристика конкретного на тлі загального, об'єктивно-реалістичний погляд на дійсність, розгляд явища з урахуванням умов його існування, визначення суттєвого тощо);

– мотиваційні (сформованість позитивного емоційного ставлення до процесу учіння і пізнання, усвідомлення мети навчання, бажання підвищення власного професійного та освітнього рівнів, прояв інтересу до навчання).

До загальнофахових функціональних компетенцій належать:

– проектувальна (здатність до розроблення моделі освітнього процесу; розробка критеріїв та параметрів оцінювання освітніх результатів вихованців як суб'єктів освітнього процесу; визначення змісту освітньої діяльності за різними галузями знань; проектування структурно-логічної схеми формування окремого спектру компетенцій у вихованця, розроблення дидак-

тичних завдань та задач; розробка тестів; формування дидактичної системи; самостійне визначення цілей і задач особистої діяльності);

– організаційна (спроможність до забезпечення сприятливого психологічного мікроклімату як у педагогічному колективі і поза його межами, так і в колективі вихованців; організації особистої діяльності як складника колективної; забезпечення фахової дієздатності педагогічного колективу та осіб, які навчаються; організації дій щодо забезпечення захисту усіх учасників освітнього процесу для попередження або зменшення вірогідного рівня пошкодження; організація умов ефективної та безпечної діяльності вихованців; контролю за дотриманням вимог безпечної поведінки усіх учасників освітнього процесу);

– управлінська (готовність до планування та організації спільного з вихованцями освітнього процесу: цілепокладання – формулювання мети, складання плану, добір відповідних способів, засобів, методів її досягнення; цілеорієнтована реалізації відповідних дій, здійснення самоконтролю, самокорегування як зі свого боку, так і з боку вихованців; мотивування й активізація пізнавального інтересу вихованців, а саме прагнення до здобуття, накопичення та систематизації знань; визначення та реалізації невикористаних резервів; формулювання висновків щодо власного оволодіння компетенціями та рівнем власної компетентності);

– дослідницька (здатність до творчого пошуку, до творчого навчання вихованців та осіб, що навчаються шляхом опрацювання і впровадження в практику більш досконалих методів і прийомів, засобів та форм навчання і виховання; наукового аналізу, систематизування та узагальнення свого педагогічного досвіду; спроможність здійснення дослідницької діяльності на шляху подальшого удосконалення освітнього процесу; готовність до сміливого експерименту, педагогічного ризику, активного пошуку й відстоювання своєї професійної позиції та педагогічної істини);

– мобільна (володіння сенситивністю до інноваційних змін в освіті, здатності до внутрішньої мобілізації власних ресурсів для адаптації в освітньому середовищі, що постійно змінюється, нарощування власного ресурсу для розв'язання нових завдань, а також до зміни навколишнього середовища, оволодіння новими педагогічними технологіями).

До загальнофахових особистісних компетенцій належать:

– професійно-педагогічна (готовність до застосування у педагогічній практиці спе-

ціальних наукових, психолого-педагогічних знань, особистісного досвіду, передового перспективного досвіду колег та інноваційних технологій тощо);

– загальнокультурна і гуманітарна (здатність використовувати знання світової культури, гуманістичних особистісних якостей, сформованість відчуття відповідальності за результати власної діяльності прагнення до самовдосконалення, духовного розвитку та розширення рамок пізнання);

– творча (сформованість креативного, нестандартного мислення, володіння інноваційною стратегією і тактикою, здатності до гнучкої адаптації щодо змісту та умов професійної діяльності, мотивації до професійного самовдосконалення);

– комунікативна (володіння мовою, мовленнєвими засобами, знання та вільне володіння іноземною мовою, засобами зв'язку та основами комп'ютерної грамотності, вміння встановлювати контакти та двосторонні зв'язки з учасниками освітнього процесу, а також складання та ведення ділової професійної документації тощо);

– самовдосконалення (готовність до професійного зростання та навчання впродовж життя, ініціативність гнучкість поведінки, наявність педагогічного оптимізму та позитивного ставлення до здійснення професійної діяльності).

Серед спеціально фахових компетенцій, в основі яких – педагогічний складник, виокремлюємо:

– когнітивні – предметна (готовність до створення навчальних, тренінгових, контролюючих програм, зокрема і комп'ютерних; авторська участь у розробці навчальної літератури, навчально-методичних посібників; пошуку і розробки нових гуманістичних педагогічних методів й освітніх технологій підвищеної ефективності; планування, організація та виконання наукових досліджень з актуальних проблем дошкільної освіти і конкретних практичних розробок для удосконалення якості дошкільної освіти та ефективності і результативності загальних освітніх показників вихованців);

– функціональні – специфічні для фахівців дошкільної освіти (здатність до розробки цілісного гармонійного, природо відповідного освітнього в умовах дошкільного навчального закладу та поза його межами, здатність та організації якісного, ефективного, систематичного освітнього процесу в цілому та навчальних занять зокрема; здатність до розробки занять відповідно до вимог програми з дошкільної освіти та виховання та відповідно до змістових ліній Базового компоненту дошкільної освіти; глибоке знання та гнучкість в орієнтації

методологічного та методичного забезпечення освітнього процесу в дошкільних навчальних закладах та поза їх межами; застосування інформаційно-комунікаційних технологій – відео-, аудіо-, комп'ютерної та телекомунікаційної техніки; проведення відкритих освітньо-виховних заходів, ігор тощо; здійснення консультаційної, супровідної та менторської (наставництва у формуванні лідерського потенціалу в особистості [30] роботи з вихованцями та іншими учасниками освітнього процесу; підготовка наукових, навчально-методичних, передового педагогічного досвіду та інших видів оформлення результатів систематизації професійної діяльності; виконання виховних функцій у процесі групової та індивідуальної освітньої роботи з вихованцями як у межах професійних обов'язків, так і поза ними);

– особистісні специфічні компетенції для фахівців дошкільної галузі (готовність та прагнення до неперервного особистісного та професійного розвитку, постійне підвищення педагогічної компетентності та кваліфікації, осолодіння різнобічними професійно необхідними практичними навичками серед яких дослідницькі та творчі уміння).

Погоджуючись із твердженням провідних вітчизняних дослідників щодо динамічності явища професійної компетентності фахівця дошкільної освіти у вітчизняному освітньому вимірі, вважаємо, що удосконалена нами модель не є остаточною та довершеною, а тому може і надалі модернізуватись, видозмінюватись, ускладнюватись, розширюватись та уточнюватись.

Висновки з проведеного дослідження. Як засвідчив здійснений узагальнюючий аналіз вітчизняних досліджень із питань професійної підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів питання, формування професійної педагогічної компетентності як засіб реалізації компетентнісного підходу є досить багатовекторним та поліаспектним, потребує постійного моніторингу та перегляду концепції відповідно до заданих соціально-економічних та політичних умов країни. Відтак, перспективним для дослідження залишається пошук механізмів оптимального узгодження між вимогами суспільства, що розвивається, до вихователя та вітчизняної системою професійної педагогічної освіти в цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аронова Р.С. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання у педагогічних коледжах / Р.С. Аронова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загально-

освітній школах. – 2014. – Вип. 37. – С. 74–82. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2014_37_11.

2. Беленька Г.В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання: [монографія] / Г.В. Беленька. – К.: Світлич, 2006. – 304 с.

3. Беленька Г.В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу : [моногр.] / Г.В. Беленька. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 332 с.

4. Біляковська О.О. Професійна компетентність учителя як складова ефективної педагогічної діяльності / О.О. Біляковська // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка. – С. 229–234 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvmdpu/2011_7/7/37.pdf.

5. Болюбаш Н.М. Теоретичні засади формування професійної компетентності майбутніх економістів / Н.М. Болюбаш // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Вип. 99. – Т. 112. Педагогіка. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2009. – С. 88–95.

6. Дружилов С.А. Профессиональная компетентность и профессионализм педагога: психологический подход. // Сибирь. Философия. Образование. – Научно-публицистический альманах. – Вып. 8. – СО РАО, ИПК. Новокузнецк, 2005– С. 26–44.

7. Зязюн І.А. Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти / І.А.Зязюн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : eprints.zu.edu.ua/853/1/05ziasno.pdf.

8. Исаева И.Е. Педагогическая культура преподавателя как условие и показатель качества образовательного процесса в высшей школе (Сравнительный анализ отечественного и мирового образовательного процесса) / И.Е. Исаева. – Ростов-н/Д : Росл. гос. ун-т путей сообщения, 2003. – 312 с.

9. Иванова С.В. Функціональний підхід до визначення професійної компетентності вчителя біології та організація її вдосконалення в закладі післядипломної освіти / С.В. Иванова // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – 2008. – Вип. 42. – С. 106–110.

10. Карпова Л.Г. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. Карпова ; Харківський держ. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди. – Харків, 2004. – 27 с.

11. Кідіна Л.М. Формування професійної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі педагогічної практики {Текст} : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л.М. Кідіна ; Респ. вищ. навч. закл. «Крим. гуманіт. ун-т» (м. Ялта). – Ялта, 2012. – 20 с.

12. Кузь В.Г. Вища школа і система компетенцій педагога / В.Г. Кузь // Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України : матеріали методологічного семінару. – К. : Педагогічна думка, 2009. – С. 282–288.

13. Кузьмина Н.В. Педагогическое мастерство учителя как фактор развития способностей учащихся. // Вопросы психологии. – 1984.– № 1. – С.20–26.

14. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н.В. Кузьмина. – М., 1990. – 105 с.

15. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: підручник. – 2-ге вид. Перероб. і доп. – К.: Знання – Пресс, 2004. – 445 с.
16. Литвинова Н.В. Поняття «компетенція» і «компетентність» у працях сучасних педагогів / Н.В. Литвинова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gnpu.edu.ua/files/VIDANNIY/Visnik_19/V19_102_106.pdf.
17. Маковецька Н.В. Підвищення професійної компетентності як умова професійного розвитку фахівців дошкільних навчальних закладів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc.../Makov.pdf.
18. Маркова А.К. Психологія професіоналізму / А.К. Маркова. – М. : Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. – 308 с.
19. Методологічні засади педагогічного дослідження: монографія / авт. кол. : Є.М. Хриков, О.В. Адаменко, В.С. Курило та ін. ; за заг. ред. В.С. Курило, Є.М. Хрикова ; ДЗ «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – 248 с.
20. Науково-методичне забезпечення й упровадження Болонських ініціатив у процес підготовки професійно компетентних фахівців на психолого-педагогічному факультеті: Науково-методичний посібник [Божко Г.І, Гавриш Н., Глоба О., Кратінов М., Сущенко О. та ін.]; за заг. ред. Г.І. Божко. – Луганськ: Альма-Матер, 2005. – 266 с.
21. Олійник М.І. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в країнах Східної Європи : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / М.І. Олійник ; Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2016. – 475 с.
22. Павлютенков Е.М., Крыжко В.В. Рабочая книга руководителя школы. Ч. 3: Методическая работа в школе: организация и управление. – Запорожье, 1994. – 105 с.
23. Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів : Наказ МОН № 665 від 01.06.13 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/legislation/other/37302>.
24. Реан А.А., Коломинский Я.Л. Социально педагогическая психология. – СПб.: Изд-во «Питер», 2000. – 416 с. (серия «Мастера психологии»).
25. Слостенін В.А., Ісаєв І.Ф., Мищенко А.І., Шиянов Е.Н. Педагогіка. – М.: Школа-Пресс, 1997. – 512 с.
26. Чекан О.І. Формування професійної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку засобами комп'ютерних технологій {Текст} : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 «Дошкільна педагогіка» / О.І. Чекан ; Держ. закл. «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського». – Одеса, 2014. – 21 с.
27. Шапаренко Х.А. Формування професійної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів на засадах акмеологічного підходу: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Х.А. Шапаренко ; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди. – Х., 2008. – 20 с.
28. Ярославцева М. Структурні компоненти професійної самореалізації майбутнього фахівця з дошкільної освіти / М. Ярославцева // Людинознавчі студії. – Вип. 29. – С. 229–239 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ddpu.drohobych.net/pedagogics/.../29.../26.pdf.
29. Dawson, P. «Beyond a Definition: Toward a Framework for Designing and Specifying Mentoring Models». – Educational Researcher. 43 (3) : P.137–145.